

Löpande byggkontroll – nyckeln till färre fel och lägre kostnader

Examensarbetare: Ebbe Winberg

Varje år orsakar fel, brister och skador på svenska byggnader kostnader på uppemot 111 miljarder kronor. Vatten läcker in, armering sitter fel och brandtätningar saknas, ofta utan att någon upptäcker det i tid. Men det finns ett sätt att vända trenden, låt en byggkontrollant göra kontroller på byggarbetsplatsen medan huset fortfarande byggs.

Det svenska kontrollsystemet för byggproduktion bygger i stor utsträckning på att hantverkare och entreprenörer kontrollerar sitt eget arbete, så kallade egenkontroller. Tanken är god, men i praktiken fungerar det inte som det är tänkt. Egenkontroller fylls ofta i i efterhand, saknar relevant information eller ses som en administrativ uppgift snarare än ett verktyg för att faktiskt säkerställa kvaliteten. ”Det fungerar ju inte. Det är ett helt värdelöst system”, säger en av de intervjuade byggkontrollanterna.

I examensarbetet intervjuades fem erfarna byggkontrollanter, två observationer genomfördes och 55 kontrollrapporter studeras från sex olika projekt, bostäder, kontor och skolor uppförda mellan 2018 och 2026. Resultaten visar ett tydligt mönster, vatten- och fuktelaterade fel förekommer i samtliga studerade projekt, armeringsbrister i fyra av sex och brister i brandtätning i hälften. Det stämmer väl överens med Boverkets nationella kartläggning, som bedömer att tre fjärdedelar av alla byggsador är kopplade till just fukt och vatten.

Det mest oroväckande är inte att felen finns, det är att de ofta inte upptäcks förrän det är för sent. En brist i armeringen syns inte när betongen väl gjutits. Ett felaktigt tätskikt bakom kakel märks inte förrän vattnet trängt in. Och ett hål i en brandcellsgräns som aldrig tätades kan i värsta fall kosta liv. När dessa moment är inbyggda är de dyra och komplicerade att åtgärda.

Det är just här byggkontrollanterna gör skillnad. Till skillnad från en besiktningsman, som besiktar ett färdigt arbete, arbetar byggkontrollanten löpande under produktionen. Rätt tillfälle för en kontroll är inte när kakel och puts sitter på plats, utan när armeringen ligger i formen eller när tätskiktet just lagts.

Studien visar att byggkontroller skapar störst värde när de fokuserar på kritiska moment såsom bärande konstruktioner, brandtätning, klimatskalet och tillgänglighet. Dessa regleras alla i Boverkets byggregler och konsekvenserna av fel kan bli allvarliga för hälsa, säkerhet och ekonomi. Genom regelbunden närvaro, strukturerad dokumentation och tydlig uppföljning bidrar byggkontrollanten till att avvikelser inte bara hittas utan också åtgärdas eller hanteras.

Historiskt sett var detta en självklarhet. Fram till 1995 utsåg byggherren en dagkontrollant som kontrollerade arbetet varje dag. Den rollen försvann och ersattes av ett system som förlitar sig på egenkontroller. Statskontoret konstaterade 2009 att just detta är en orsak till fler byggfel.

Framtidens byggkontroller bör anpassas till varje projekts förutsättningar och genomföras kontinuerligt under hela byggtiden. Standardiserade mallar och digitala verktyg kan underlätta arbetet. Men den viktigaste slutsatsen är att byggkontroll inte ska ses som en extern granskning utan som en naturlig del av byggprocessen som gynnar alla inblandade.